

BIBLIOTECA DE DREPT CIVIL ȘI DREPT PROCESUAL CIVIL

C R I S T I N A B U T A C U

PARTICULARITĂȚI ALE RĂSPUNDERII CIVILE DELICTUALE

ÎN MATERIA DREPTULUI EUROPEAN
AL CONCURENȚEI

STUDIU DE TEORIE ȘI JURISPRUDENȚĂ

C R I S T I N A B U T A C U

PARTICULARITĂȚI ALE RĂSPUNDERII CIVILE DELICTUALE

ÎN MATERIA DREPTULUI EUROPEAN
AL CONCURENȚEI

STUDIU DE TEORIE ȘI JURISPRUDENȚĂ

Lucrarea are la bază teza de doctorat realizată
sub îndrumarea prof. univ. dr. emerit Corneliu Bîrsan.

Universul Juridic
București
-2023-

CUVÂNT-ÎNAINTE

Ca în multe dintre aspectele vieții noastre, și în drept trăim timpul cel mai interesant din istoria de până astăzi. E un timp în care complexitatea vieții sociale și economice a condus la o formidabilă dezvoltare a pânzei juridice cu care dreptul cuprinde această complexitate și o organizează normativ. Ramuri noi ale dreptului apar tot mai frecvent în marja unui nou stadiu de dezvoltare a piețelor, a unei noi industrii sau a unei noi filosofii sociale. Vechile instituții ale dreptului prin aplicarea cărora civilizația a progresat până astăzi se văd constant confruntate fie cu nevoia unor aplicări directe și creative la fenomene sociale, economice ori tehnologice nemiîntâlnite, fie cu necesitatea de a complini prin principiile generale, ce dau expresie conștiinței juridice a societății, lacunele noilor reglementări, prin care societatea a încercat să răspundă normativ la provocarea lansată de aceste fenomene pentru țesutul social și funcționarea sa.

Preocuparea de a reglementa, în țările dezvoltate, mecanisme de menținere a concurenței efective pe piețele capitaliste apropie deja un secol și jumătate și nu mai reprezintă o noutate decât dacă o comparăm cu vechile instituții ale răspunderii delictuale care datează de la începutul dreptului. Cu toate acestea, dinamica particulară a acestei reglementări generată de dinamica și complexitatea obiectului reglementării, precum și faptul că doctrina noastră și practica administrativă și judiciară nu a putut-o redescoperi decât pe măsura reluării dezvoltării economice capitaliste în secolul al XXI-lea conferă în continuare multă prospețime problematichilor de dreptul concurenței. Dimensiunea europeană pronunțată a acestei materii în contextul integrării României în piața unică a Uniunii Europene implică adesea provocări particulare de interpretare sistematică a textelor și de corelare a instituțiilor juridice.

Sub aceste aspecte, studiul pe care îl prefațăm este reprezentativ. Prin obiectul său, răspunderea civilă delictuală în materia dreptului european al concurenței, el convoacă multiple interferențe și își asumă efortul unor soluții coerente date pe multiple terenuri de confluență imperfecte. Sunt confruntate și corelate dinamica piețelor și reglementarea juridică, dreptul

concurenței și dreptul civil, dreptul european și cel național, aspectele procesuale și cele de drept substanțial, procedurile administrative și cele judiciare, procedurile europene și cele naționale. Se urmărește geneza dreptului european al concurenței, se surprind rațiunile lui fundamentale și se urmărește dinamica implicațiilor lui până la nivelul cel mai recent al jurisprudențelor europene și naționale cu privire la articulația între „rolul covârșitor” al instanțelor naționale în definirea ilicitului ca încălcare a dreptului european și sancționarea lui pe terenul răspunderii delictuale, al cărei regim juridic este dictat în principiu de sistemele naționale de drept, care însă sunt supuse, atât procedural, cât și substanțial, unui demers general de armonizare europeană și delimitării unor zone tot mai întinse de drept uniform european. Se obține o pătrundere interstițială, complexă, dar coerentă, între dreptul european și cel național.

„Această lucrare poate reprezenta, astfel, un pas esențial în sensul unei conștientizări profunde a drepturilor protejate de dreptul Uniunii, a mijloacelor de protecție și de valorificare a acestora și, nu în ultimul rând, a modului în care cooperarea dintre instanțele competente în materie poate fi pusă în operă, în special în cazul practicilor anticoncurențiale transfrontaliere.”¹

Pe post de concluzie, autoarea va mărturisi spre finalul studiului scopul asumat în elaborarea lui. Pentru a atinge acest rezultat, lucrarea procedează sistematic spre a înfățișa amplu:

- rațiunile dreptului european al concurenței;
- definirea încălcărilor sale;
- rolul relativ al instanțelor europene și al celor naționale în această definire;
- dificultățile de analiză economică ale determinării prejudiciului și legăturii de cauzalitate în cadrul răspunderii delictuale pentru încălcarea normelor de drept european al concurenței;
- stabilirea unei reparații adecvate și dificultățile specifice ale reparării pierderii unei cote de piață ori ieșirii de pe piață;

¹ *Infra*, p. 419.

- accesul la justiție privind repararea prejudiciului al victimelor lovite de producerea acestuia: societățile aduse în insolvență de prejudiciul de piață cauzat prin delictul de concurență;
- normele speciale de competență și prescripție aplicabile delictelor privind dreptul european al concurenței, partajul de competență și mijloacele de cooperare între autoritățile administrative și cele judiciare, între instanțele naționale și cele europene;
- regimul colectării și protecției probelor pentru încălcările de concurență;
- asimetriile informaționale, accesul la probe, protecția și limitele confidențialității în privința probelor;
- aspecte de drept internațional privat; lipsa de omogenitate a jurisprudențelor naționale și rolul libertății victimelor de a alege forumul în care să obțină reparația prejudiciilor;
- răspunderea extracontractuală a Uniunii Europene și a statelor membre.

Salut apariția în doctrina română a unei monografii dedicate acestei vaste problematici. Autoarea, un profesionist al domeniului, a abordat cercetarea necesară pentru elaborarea sa în cadrul studiilor doctorale finalizate cu susținerea unei teze la Facultatea de Drept a Universității din București sub conducerea științifică a reputatului acad. prof. univ. dr. Corneliu Bîrsan. Prin intermediul acestei lucrări, cercetarea noastră juridică defrișează un domeniu nou și promițător pentru reflecția juridică, în scopul de a consolida înțelegerea mecanismelor de reparare a unor prejudicii care sunt printre cele mai importante ca valoare și printre cele mai sofisticate ca geneză dintre cele cu care se confruntă în prezent această reflecție.

Prof. univ. dr. Răzvan Dincă
Facultatea de Drept, Universitatea din București

CAPITOLUL I

ISTORICUL LEGISLAȚIEI CONCURENȚEI, RĂSPUNDEREA JURIDICĂ ÎN DREPTUL EUROPEAN AL CONCURENȚEI, EVOLUȚIA REGLEMENTĂRII ACESTEIA ȘI PERSPECTIVE ASUPRA APLICĂRII NOULUI CADRU LEGAL PRIVIND RĂSPUNDEREA CIVILĂ ADOPTAT DE UNIUNE

Secțiunea 1 *Istoricul legislației concurenței*

Legislația concurenței în SUA – Sherman Act, Clayton Act, Federal Trade Commission Act

În temeiul dreptului constituțional al Congresului de a reglementa comerțul interstatal, în SUA era adoptată, la sfârșit de secol XIX prima lege ce stabilește normele aplicabile raporturilor comerciale dintre întreprinderi, fiind prevăzute categoriile de restrângeri ale comerțului considerate ilegale. Supranumită *Sherman Act*, această lege, împreună cu alte două legi adoptate mai târziu, respectiv *Clayton Act* și *Federal Trade Commission Act*, reprezintă setul de norme comprehensive ce definește politica concurenței SUA la nivel federal. În afara acestor acte normative, la nivelul statelor au fost adoptate legi antitrust a căror aplicare cade în competența procurorului general al statului ori a reclamanților persoane private, întemeiate, în mare parte, pe legile federale antitrust.

A. Sherman Act

*Legea Sherman*¹ a fost adoptată în anul 1890², într-o perioadă dominată de marile trusturi care controlau majoritatea industriilor SUA, situație

¹ Act ce poartă numele senatorului de Ohio, John Sherman, președinte al Comisiei de Finanțe și secretar al Trezoreriei sub președintele Hayes, așa cum am menționat anterior.

² După semnarea actului normativ de către președintele Harrison, a devenit lege, începând cu 2 iulie 1890.

ce îngrijora tot mai mult opinia publică, inclusiv pe politicienii vremii. Determinarea statului de a controla trusturile și de a slăbi supremația acestora asupra comerțului interstate este ilustrată de structura votului din cadrul Congresului, actul fiind adoptat cu un singur vot împotrivă¹.

În forma adoptată în anul 1890, principalele prevederi ale Legii Sherman, relevante pentru acest studiu, aveau următorul cuprins²:

Section 1. Trusts, etc., in restraint of trade illegal; penalty

Every contract, combination in the form of trust or otherwise, or conspiracy, in restraint of trade or commerce among the several States, or with foreign nations, is declared to be illegal. Every person who shall make any contract or engage in any combination or conspiracy hereby declared to be illegal shall be deemed guilty of a felony, and, on conviction thereof, shall be punished by fine not exceeding \$10,000,000 if a corporation, or, if any other person, \$350,000, or by imprisonment not exceeding three years, or by both said punishments, in the discretion of the court³.

Section 2. Monopolizing trade a felony; penalty

Every person who shall monopolize, or attempt to monopolize, or combine or conspire with any other person or persons, to monopolize any part of the trade or commerce among the several States, or with foreign nations, shall be deemed guilty of a felony, and, on conviction thereof, shall be punished by fine not exceeding \$10,000,000 if a corporation, or, if any other person, \$350,000, or by imprisonment not exceeding three years, or by both said punishment, in the discretion of the court⁴.

¹ Senatul a adoptat actul la 8 aprilie 1890, cu 51 de voturi *pentru* și unul *împotrivă*, iar Camera Reprezentanților, cu unanimitate de voturi, în 20 iunie 1890.

² Amenzile care apar în text nu sunt cele inițiale, ci cele modificate ulterior.

³ „Secțiunea 1. Trusturile etc., de restrângere ilegală a comerțului; pedeapsa

Orice contract, asociere în forma trusturilor ori altă formă sau conspirație ce restrânge comerțul între mai multe state sau cu țări străine este declarată ilegală. Orice persoană care va încheia orice fel de contract sau se va angaja în orice fel de asociere sau conspirație astfel declarată ilegală va fi considerată vinovată de săvârșirea unei infracțiuni și va fi condamnată la plata unei amenzi de până la 10 000 000 \$, în cazul unei corporații, sau, în cazul altei persoane, de până la 350 000 \$, ori la închisoare de până la trei ani sau la ambele pedepse, conform hotărârii instanței.”

⁴ „Secțiunea 2. Infracțiunea de monopolizare a comerțului; pedeapsa

Orice persoană care va monopoliza sau va încerca monopolizarea, ori se va asocia sau va conspira cu altă persoană sau cu alte persoane în scopul monopolizării oricărei părți a

Reiese din prevederile menționate că legiuitorul a înțeles să reglementeze două categorii de restrângeri ale comerțului: pe de o parte, contractele, asocierile în forma trusturilor, în special, și conspirațiile între întreprinderi, iar, pe de altă parte, practicile monopoliste, pe care le-a declarat ilegale. Întrucât nu a prevăzut în concret și practicile care s-ar putea încadra în aceste categorii, această sarcină era lăsată de legiuitor instanțelor de judecată competente să aplice normele de concurență. Aplicarea celor două categorii de practici interzise a dat naștere, în primii ani, la frământări și controverse cu privire la întinderea lor și condițiile pe care restrângerile trebuie să le îndeplinească pentru a fi ilegale în înțelesul legii, din cauza caracterului general al sferei de aplicare, indus de cuvântul *orice*, folosit de actul normativ.

a) Secțiunea 1

În ceea ce privește prima secțiune a legii, controversele au avut în centrul lor întrebarea dacă legiuitorul a urmărit să interzică *toate* contractele, respectiv dacă a stabilit o interdicție absolută a restrângerilor indicate, indiferent de natura și efectele lor asupra comerțului, sau a dorit să declare ca ilegale doar anumite contracte sau asocieri, considerate nerezonabile. Doctrina veche din *common law* se baza pe ideea că toate contractele și asocierile sunt ilegale dacă restrâng comerțul. Ulterior, această doctrină s-a modificat sub influența condițiilor economice, modificare impusă de interesul libertății persoanelor de a contracta, considerându-se că, dacă restrângerea a fost aplicată parțial și a fost rezonabilă, contractul este unul valid.

Sarcina de a clarifica întinderea aplicării prevederilor Legii Sherman a revenit, cum era firesc, în special Curții Supreme a SUA. În jurisprudența sa din prima perioadă a aplicării legii, Curtea s-a întemeiat pe interpretarea literală a textelor acesteia, considerând că, prin cuvântul *orice* și prin lipsa

economiei sau a comerțului între mai multe state sau cu țări străine, va fi considerată vinovată de săvârșirea unei infracțiuni și va fi condamnată la plata unei amenzi de până la 10,000,000 \$, în cazul unei corporații, sau, în cazul altei persoane, de până la 350,000 \$, ori la închisoare de până la trei ani sau la ambele pedepse, conform hotărârii instanței.”

oricărei excepții legale, legiuitorul a intenționat interzicerea tuturor contractelor și a asocierilor, edictând o interdicție generală a restrângerilor comerțului de orice natură. Această abordare a Curții se regăsește în deciziile pronunțate în cauzele *United States v. Trans-Missouri Freight Ass'n*, *United States v. Joint Traffic Association* și *Chesapeake & Ohio Fuel Co. v. United States*.

În cauza *United States v. Trans-Missouri Freight Ass'n*¹, Curtea a reținut că interdicțiile prevăzute de Legea Sherman se aplică tuturor contractelor de restrângere a comerțului între state, fără excepție și fără rezerve, fără a se limita la contractele în care restrângerea este nerezonabilă. De asemenea, Curtea a apreciat că, în susținerea cererii sale, Guvernul nu este obligat să demonstreze că acordul în cauză a fost încheiat cu scopul de a restrânge comerțul, dacă o asemenea restrângere este efectul său inevitabil. Curtea a mai reținut că, prin solicitarea adresată ei de a declara că legea antitrust exceptează contractele care nu restrâng comerțul în mod nerezonabil, i se cere, în fapt, să aplice o excepție ce nu este prevăzută în lege.

În cauza *United States v. Joint Traffic Association*², Curtea Supremă a adoptat aceeași soluție din cauza *United States v. Trans-Missouri Freight Association*, întrucât acordurile analizate în cele două cauze prezentau, în principiu, aceleași caracteristici.

În sensul celor statuate în hotărârile menționate este și hotărârea adoptată în cauza *Chesapeake & Ohio Fuel Co. v. United States*, din anul 1902, Curtea de Apel³ reținând că „Congresul a considerat potrivit să interzică toate contractele de restrângere a comerțului. Nu a fost lăsat instanțelor dreptul de a ridica întrebarea dacă o asemenea restrângere este rezonabilă sau nerezonabilă ori dacă contractul ar fi fost ilegal sau nu potrivit *common law*. Legea nu permite autorității judiciare să analizeze acest caracter”⁴.

¹ *United States v. Trans-Missouri Freight Ass'n*, 166 U.S. 290 (1897).

² *United States v. Joint Traffic Association*, 171 U.S. 505 (1898).

³ 6th Circuit, April 8th, 1902.

⁴ “Congress has seen fit to prohibit all contracts in restraint of trade. It was not left to the courts the consideration of the question whether such restraint is reasonable or unreasonable, or whether the contract would have been illegal at common law or not. The act leaves for consideration by judicial authority no question of this character.”